

๑. บริจเฉท ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะ นั้นเพราะเหตุใด ? และให้แสดงมาตีกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย

[illegible]

๒. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ มาดู?

๓. ก. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่อกเหตุกจิต เอกเหตุกจิต ทวิเหตุกจิต ตติเหตุกจิต ส่วนจตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด ?

ข. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่างอเหตุกจิต กับสเหตุกจิต ?

๔. จงจำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุกจิต ๑๘ ?

๕. ให้แสดงการจำแนกจิตที่เกิดในทวาร และพ้นจากทวารโดยแน่นอน และไม่แน่นอน ดังต่อไปนี้

ก. จิตที่เกิดในทวารเดียว ข. จิตที่เกิดในทวาร ๕ ค. จิตที่เกิดในทวาร ๖ ง. จิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖
และจงแปลคาถา ดังต่อไปนี้

เอกทวาริกจิตฺตานิ ปญฺจทวาริกานิ จ

คณิตวาทีกวีมุตตานิ วมุตตานิ จ สัพพธา

[illegible]

ทศธา นวธา เจติ ปณจธา ปริทีปเย ฯ

๖. ก. ให้แสดงความหมายแตกต่างกันระหว่างคำว่า อารัมมณะ กับคำว่า อาลัมพะณะ?

ข. จงแปลคำกาดังต่อไปนี้

จวตถุํ	นิสฺสิตา	กาเม	สฺตฺต	รูป	จตุพฺพิธา
ติวตถุํ	นิสฺสิตา	รูป	ธาวะ	นิสฺสิตา	มตา.

๗. ก. สมจจะสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? ให้ยกกรณีขึ้นแสดงด้วย ?

ข. พระอนุรุทธาจารย์ แสดงการจำแนกวัฏฏธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด ? คืออะไรบ้าง? ให้ออก
ความหมายของหมวดนั้น ๆ มาด้วย?

๘. ให้ยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้น และให้แสดงกุศลที่สามารถประหัดกิเลสทั้ง ๓ เหล่านั้นมาโดยเฉพาะๆ ว่ากุศลชนิดไหน ประหัดกิเลสชนิดใด ?

๙. ก. ให้จำแนกอินทรีย์ ๒๒ โดยจิต เจตสิก รูป

ข. จงแสดงความหมายพร้อมทั้งองค์ธรรมของ อนัณูปาทัตถุสสามิตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์

๑๐. จงจำแนก อริยสัจ ๔ โดยเหตุ ผล และโลกียะ โลกุตตระ เป็นต้น

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรมโชติกิจวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้อสอบสัมภาษณ์พระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๗
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะโท

สอบวันอาทิตย์ที่ ๑๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ

๕ ข้อ

๒๕ คะแนน

เวลา ๑๕ นาที

๑. จงแสดงคาถาสังคหะ ทั้งบาลี และคำแปล

ตอบ คาถาสังคหะ

๑. สมุပ္ยุตฺตา ยถาโยคํ เตปญฺเฐ สภาวโต
จิตฺตเจตสิกกา ธมฺมา เตสนฺทานิ ยถารหํ
๒. เวทนาเหตุโต กิจฺจ- ทวาราลมฺพณวตฺตโต
จิตฺตูปาททวเสนา สงฺคโห นาม นียเต

สภาวธรรม ๕๓ คือ จิต และเจตสิก ชื่อว่า นามเตปญญาสว่าโดยลักษณะของตนๆ ประกอบด้วย
เอกุပ္ปาตทา เป็นต้น ตามที่ประกอบได้ ดังแสดงแล้วโดยพิสดาร (ในปริจเฉทที่ ๒)

บัดนี้ ข้าพเจ้าจะแสดงปกิณณกสังคหะของจิต และเจตสิก ว่าด้วยอำนาจแห่งการเกิดขึ้นของจิตโดยประเภท
แห่งเวทนา เหตุ กิจจ ทวาร อารมณ และวัตถุตามสมควร

๒. ก. คำว่า เหตุ หมายความว่าอย่างไร ? ผลที่เกิดจากเหตุ นั้น ได้แก่อะไร ?

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้นมี กี่ดวง ? คืออะไรบ้าง ? ให้บอกหน้าที่นั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ ก. คำว่า เหตุ หมายความว่า เป็นธรรมที่ให้ผลเกิดขึ้น และให้ผลธรรมนั้นตั้งมั่นในอารมณ และให้เจริญขึ้น
ได้ ผลที่เกิดจากเหตุ นั้น ได้แก่กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม ที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อพยากตะบ้าง

ข. เจตสิกที่ทำหน้าที่มากที่สุดนั้นมี ๗ ดวง คือ สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗ ทำหน้าที่ ๑๔ อย่างคือ

๑. ปฏิสนธิกิจ ๒. ภาวคิกิจ ๓. อาวัชชนกิจ ๔. ทัสสนกิจ ๕. สวณกิจ ๖. ฆายนกิจ ๗. สายนกิจ ๘. ผุสนกิจ
๙. สัมปปฏิจจนกิจ ๑๐. สันตึรณกิจ ๑๑. โภกฺขุปฺพนกิจ ๑๒. ชวนกิจ ๑๓. ตทารมฺมณกิจ ๑๔. จุติกิจ ฯ

๓. คำว่าทวารในที่นี้ หมายความว่าอย่างไร ? และมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง ? ให้บอกองค์ธรรมของ
ทวารนั้น ๆ มาด้วย

ตอบ คำว่าทวาร ในที่นี้หมายความว่า ประตู ซึ่งเป็นที่เข้าออกของวิธิจิตทั้งหลายเหมือนหนึ่งประตู
สำหรับเป็นที่เข้าออกของคนทั้งหลาย มี ๖ อย่างคือ

๑. จักขุทวาร องค์ธรรมได้แก่ จักขุปสาท
๒. โสตทวาร องค์ธรรมได้แก่ โสตปสาท
๓. ฆานทวาร องค์ธรรมได้แก่ ฆานปสาท
๔. ชิวหาทวาร องค์ธรรมได้แก่ ชิวหาปสาท
๕. กายทวาร องค์ธรรมได้แก่ กายปสาท
๖. มโนทวาร องค์ธรรมได้แก่ ภาวคจิต ๑๙

๔. ก. แสดงเหตุผลที่วิริยะดวงเดียว เป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้

ข. จงจำแนกองค์มรรค ๘ โดยสี่ลक्षण สมาสลัก ปัญญาลัก

ตอบ ก. วิริยะดวงเดียวเป็นสัมมปปธานทั้ง ๔ ได้ เพราะกิจของวิริยะในที่นี้มีอยู่ ๔ อย่างคือ

๑. พยายามเพื่อ ละอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว
๒. พยายามเพื่อ ไม่ให้ออกุศลใหม่เกิด
๓. พยายามเพื่อ ให้ออกุศลใหม่เกิด
๔. พยายามเพื่อ ให้ออกุศลที่เกิดขึ้นแล้วเจริญรุ่งเรืองขึ้น
- ข. การจำแนกองค์มรรค ๘ โดยสี่ลักษณ์ สภาวลักษณ์ ปัญญาลักษณ์
๑. สัมมาวาจา ๒. สัมมกัมมันตะ ๓. สัมมาอาชีวะ
- องค์มรรคทั้ง ๓ นี้ สงเคราะห์เข้าใน สี่ลักษณ์
๔. สัมมาวาจา ๕. สัมมาสติ ๖. สัมมาสมาธิ
- องค์มรรคทั้ง ๓ นี้ สงเคราะห์เข้าใน สภาวลักษณ์
๗. สัมมาทิฐิ ๘. สัมมาสังกัปปะ
- องค์มรรคทั้ง ๒ นี้ สงเคราะห์เข้าใน ปัญญาลักษณ์

๕. คำว่า ชั้นน์ หมายความว่าอย่างไร ? ให้แสดงชั้นน์ ๕ พร้อมทั้งความหมายและองค์ธรรม

ตอบ คำว่า ชั้นน์ หมายความว่า เป็นกลุ่ม เป็นกอง

แสดงชั้นน์ ๕ พร้อมทั้ง ความหมายและองค์ธรรมดังนี้คือ

๑. รูปชั้นน์ กองรูป องค์ธรรมได้แก่ รูป ๒๘
๒. เวทนาชั้นน์ กองเวทนา องค์ธรรมได้แก่ เวทนาเจตสิกที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
๓. สัญญาชั้นน์ กองสัญญา องค์ธรรมได้แก่ สัญญาเจตสิกที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑
๔. สังขารชั้นน์ กองสังขาร องค์ธรรมได้แก่ เจตสิก ๕๐ (เว้นเวทนา สัญญา) ที่ในจิต ๘๙ หรือ ๑๒๑ ตามสมควร
๕. วิญญาณชั้นน์ กองจิต องค์ธรรมได้แก่ จิต ๘๙ หรือ ๑๒๑

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๕๗

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอาภิธรรมิกะโท

สอบวันเสาร์ที่ ๑๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๗

วิชา : ปกิณณกสังคหะ สมุจจยสังคหะ

๑๐ ข้อ รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ปริจเฉท ๓ เรียกว่า ปกิณณกสังคหะ นั้นเพราะเหตุใด ? และให้แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย

ตอบ ปริจเฉท ๓ ที่เรียกว่า ปกิณณกสังคหะนั้น เพราะเหตุว่า

การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยเรียงรายทั่วไป คือ แสดงสงเคราะห์ โดยประเภทแห่ง เวทนาบ้าง เหตุ บ้าง กิจบ้าง ทวารบ้าง อารมณบ้าง วัตถุบ้าง เพราะเหตุนี้ ปริจเฉท ๓ จึงเรียกว่าปกิณณกสังคหะ
แสดงมาติกาทั้ง ๖ พร้อมด้วยความหมาย

๑. เวทนาสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์ จิต เจตสิก โดยประเภท แห่งเวทนา ๓ หรือ ๕

๒. เหตุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งเหตุ ๖

๓. กิจสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งกิจ ๑๔ และฐาน ๑๐

๔. ทวารสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งทวาร ๖

๕. อารัมมณสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่ง อารมณ ๖

๖. วัตถุสังคหะ หมายความว่า การสงเคราะห์จิต เจตสิก โดยประเภทแห่งวัตถุ ๖

๒. ก. ให้แปลคาถาดังต่อไปนี้

สุขํ ทุกขมุเพกขาติ

ติวิธา ตตถ เวทนา

โสมนสฺส โทมนสฺส

มิติ เกเทน ปญฺจธา

ข. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ มาดู ?

ตอบ ก. คาถานี้แปลความว่า ในเวทนาสังคหะนั้น ว่าโดยอารัมมณานุภวนลักษณะ คือ ลักษณะแห่งการเสวย อารมณแล้ว มีเวทนา ๓ อย่าง คือ ๑ สุขเวทนา ๒.ทุกข์เวทนา ๓. อุเบกขาเวทนา ว่าโดยอินทรีย์เภท คือ ประเภท แห่งอินทรีย์แล้ว มีเวทนา ๕ อย่างคือ ๑ สุขเวทนา ๒.ทุกข์เวทนา ๓. โสมนัสสเวทนา ๔. โทมนัสสเวทนา ๕. อุเบกขาเวทนา

ข. จำแนกจิต ๑๒๑ โดยเวทนา ๓ ดังนี้คือ

๑. จิตที่เกิดพร้อมด้วยสุขเวทนามี ๖๓ คือ สุขสหคตกายวิญญานจิต ๑ โสมนัสสสคตจิต ๖๒

๒. จิตที่เกิดพร้อมด้วยทุกข์เวทนามี ๓ คือ ทุกขสคตกายวิญญานจิต ๑ โทสมูลจิต ๒

๓. จิตที่เกิดพร้อมด้วยอุเบกขาเวทนา มี ๕๕ คือ อุเบกขาสคตจิต ๕๕

๓. ก. เมื่อจำแนกจิตโดยเหตุ ๖ แล้ว มีแต่เหตุกจิต เอกเหตุกจิต ทวิเหตุกจิต ตติเหตุกจิต ส่วนจตุ เหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต นั้นไม่มี ที่เป็นเช่นนี้เพราะเหตุใด ?

ข. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่างอเหตุกจิต กับสเหตุกจิต ?

ตอบ ก. การที่จตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิตไม่มีนั้น เพราะอกุศลเหตุมีเพียง ๓ กุศลเหตุ และอพยาคต เหตุก็มีเพียง ๓ ธรรมดาอกุศลเหตุ กับกุศลเหตุ หรือกับอพยาคตเหตุ นั้น เกิดขึ้นพร้อมกันในจิตดวงเดียวกันไม่ได้ ฉะนั้น จตุเหตุกจิต ปัญจเหตุกจิต ฉเหตุกจิต จึงไม่มี ฯ

ข. ความแตกต่างกันระหว่างอเหตุกจิต กับ สเหตุกจิตนั้นคือ

๑. อเหตุกจิต จิตที่ไม่มีเหตุ นั้น มีกำลังอ่อน ไม่มั่นคงในการรับอารมณ์

สเหตุกจิต จิตที่มีเหตุ มีกำลังเข้มแข็ง มั่นคงในการรับอารมณ์

๒. อเหตุกจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้วมี ๒ ชาติ คือวิปากชาติ กับกิริยาชาติ

สเหตุกจิต เมื่อว่าโดยชาติแล้วมี ๔ ชาติ คือ กุศลชาติ อกุศลชาติ วิปากชาติ กิริยาชาติ

๓. อเหตุกจิต เป็นกามพวกเดียว

สเหตุกจิต เป็นกาม มหัคคตะ และโลกุตตระได้ทั้ง ๓

๔. อเหตุกจิต เป็นโลกียะ

สเหตุกจิต เป็นโลกียะ และโลกุตตระได้ทั้ง ๒ ฯ

๔. จงจำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุกจิต ๑๘ ?

ตอบ จำแนกกิจ ๑๔ โดยอเหตุกจิต ๑๘ ดังนี้คือ

จิตที่ทำหน้าที่ ปฏิสนธิกิจ ภวังคกิจ จตฺติจ ๒ ดวงคือ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ อารวชนกิจ มี ๒ ดวงคือ ปัญจวาราวรชนจิต ๑ มโนทวาราวรชนจิต ๑

จิตที่ทำหน้าที่ ทสฺสนกิจ มี ๒ ดวงคือ จักขุวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ สฺวนกิจ มี ๒ ดวงคือ โสทฺธิวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ ฆายนกิจ มี ๒ ดวงคือ ฆานวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ สายนกิจ มี ๒ ดวงคือ ชิวหาวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ ผุสฺสนกิจ มี ๒ ดวงคือ กายวิญญาณจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ สัมปฏิจฺจนกิจ มี ๒ ดวงคือ สัมปฏิจฺจนจิต ๒

จิตที่ทำหน้าที่ สันตฺรณกิจ มี ๓ ดวงคือ สันตฺรณจิต ๓

จิตที่ทำหน้าที่ วัณฐฺพณกิจ มี ๑ ดวงคือ มโนทวาราวรชนจิต ๑

จิตที่ทำหน้าที่ ชฺวนกิจ มี ๑ ดวงคือ หสิตุปปาทจิต ๑

จิตที่ทำหน้าที่ ตทารมฺมณกิจ มี ๓ ดวงคือ สันตฺรณจิต ๓

๕. ให้แสดงการจำแนกจิตที่เกิดในทวาร และพ้นจากทวารโดยแน่นอน และไม่แน่นอน ดังต่อไปนี้

ก. จิตที่เกิดในทวารเดียว

ข. จิตที่เกิดในทวาร ๕

ค. จิตที่เกิดในทวาร ๖

ง. จิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖

และจงแปลคาถา ดังต่อไปนี้

เอกทวาริกจิตฺตานิ

ปญฺจทวาริกานิ จ

จทวาริกวิมุตฺตานิ

วิมุตฺตานิ จ สพฺพธา

จตฺตีสติ ตถา ตีณิ

เอกตฺตีส ยถากุมํ

ทสฺสา นวธา เจติ

ปญฺจธา ปรีทียเย ฯ

ตอบ ก. จิตที่เกิดในทวารเดียวโดยแน่นอนมี ๓๖ หรือ ๖๘ ดวง ได้แก่ ทวิปัญฺจวิญญาณจิต ๑๐ อัปนาชฺวนจิต ๒๖ หรือ ๕๘ ไม่แน่นอน ได้แก่ กามจิต ๔๔ (เว้นทวิปัญฺจวิญญาณจิต ๑๐)

ข. จิตที่เกิดในทวาร ๕ โดยแน่นอน มี ๓ ดวง ได้แก่ มโนธาตุ ๓ ไม่แน่นอน ได้แก่ กามจิต ๔๑ (เว้นทวิปัญฺจวิญญาณจิต ๑๐ มโนธาตุ ๓)

ค. จิตที่เกิดในทวาร ๖ โดยแน่นอนมี ๓๑ ดวง ได้แก่ โสมนัสสันตிரณจิต ๑ มโนทวาราวชชนจิต ๑ กามชวนจิต ๒๙ ไม่แน่นอนมี ๑๐ ดวง ได้แก่ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘

ง. จิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖ โดยแน่นอนมี ๙ ดวง ได้แก่ มหัคคตวิปากจิต ๙ ไม่แน่นอน ได้แก่ อุเบกขาสันตிரณจิต ๒ มหาวิปากจิต ๘

คาถานี้แปลความว่า จิตที่เกิดในทวารเดียว จิตที่เกิดในทวาร ๕ จิตที่เกิดในทวาร ๖ จิตที่บางทีเกิดในทวาร ๖ บางทีเกิดพ้นจากทวาร ๖ และจิตที่เกิดพ้นจากทวาร ๖ เสมอ มีจำนวนตามลำดับ ดังนี้คือ ๓๖-๓๓-๓๑-๑๐-๙

๖. ก. ให้แสดงความหมายแตกต่างกันระหว่างคำว่า อารัมมณะ กับคำว่า อาลัมพะนะ ?

ข. จงแปลคาถาดังต่อไปนี้

ฉัตถํ นิสฺสิตา กาเม

สตฺต รูปํ จตุพฺพิธา

ตฺวตฺถํ นิสฺสิตา รูปํ

ธาวะกา นิสฺสิตา มตา.

ตอบ ก. ความหมายแตกต่างกันระหว่างคำว่า อารัมมณะ กับ อาลัมพะนะ นั้น มีดังนี้ อารัมมณะ หมายความว่า ธรรมชาติที่เป็นที่ยินดีของจิตเจตสิกทั้งหลาย เหมือนหนึ่งสวนดอกไม้อันเป็นที่ยินดีของคนทั้งหลาย อาลัมพะนะ หมายความว่า ธรรมชาติอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของจิต เจตสิกทั้งหลาย เหมือนไม้เท้าหรือเชือกอันเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวของคนชรา และคนทุพพลภาพ ฯ

ข. คาถานี้แปลความว่า นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบ วิญญูณธาดู ๗ ที่อาศัยวัตถุรูป ๖ เกิดในกามภูมิ ๑๑ พึงทราบวิญญูณธาดู ๔ คือ จักขุวิญญูณธาดู โสทวิญญูณธาดู มโนธาดู มโนวิญญูณธาดู ที่อาศัยวัตถุรูป ๓ คือ จักขุวัตถุ โสทวัตถุ หทยวัตถุ เกิดในรูปภูมิ ๑๕ (เว้นอสัญญสัตตภูมิ) พึงทราบมโนวิญญูณธาดู ๑ ที่ไม่อาศัยวัตถุรูป เกิดในอรุณภูมิ ๔ ฯ

๗. ก. สมุจจยสังคหะ หมายความว่าอย่างไร ? ให้ยกวจนัตถะขึ้นแสดงด้วย ?

ข. พระอนุรุทธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็นกี่หมวด ? คืออะไรบ้าง? ให้บอกความหมายของหมวดนั้น ๆ มาด้วย ?

ตอบ ก. สมุจจยสังคหะ หมายความว่า ปริจเฉทที่แสดงการรวบรวมปรมาัตถธรรมทั้ง ๔ ที่มีสภาพเข้ากันได้ให้อยู่เป็นหมวด ๆ ชื่อว่าสมุจจยสังคหะ ดังมีวจนัตถะแสดงว่า สห อุจฺจียนฺเต เอตฺถาติ สมุจฺจโย (วา) สํ ปิณฺฑเตตฺวา อุจฺจียนฺเต เอเตนาติ สมุจฺจโย ปริจเฉทที่ชื่อว่าสมุจจยะ เพราะเป็นปริจเฉทที่แสดงรวบรวมปรมาัตถธรรมทั้ง ๔ ประการพร้อมกัน (หรือ) ปริจเฉทที่ชื่อว่าสมุจจยะ เพราะเป็นเหตุแห่งการรวบรวมปรมาัตถธรรมที่มีสภาพเข้ากันได้ ให้อยู่เป็นหมวด ฯ

ข. พระอนุรุทธาจารย์ แสดงการจำแนกวัตถุธรรม ๗๒ นั้น ออกเป็น ๔ หมวด คือ

๑. อกุศลสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายอกุศลโดยส่วนเดียว หมวดหนึ่ง

๒. มิสสสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นกุศล อกุศล อพยากตะ ทั้ง ๓ ปนกันหมวดหนึ่ง

๓. โภธิปักขียสังคหะ การแสดงสงเคราะห์ธรรมที่เป็นฝ่ายมรรคญาณ หมวดหนึ่ง

๔. สัพพสังคหะ การแสดงสงเคราะห์จิต เจตสิก รูป นิพพาน ซึ่งเป็นวัตถุธรรมทั้งหมดรวมกันหมวดหนึ่ง

๘. ให้ยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้น และให้แสดงกุศลที่สามารถประหาณกิเลสทั้ง ๓ เหล่านั้นมาโดยเฉพาะ ๆ ว่ากุศลชนิดไหน ประหาณกิเลสชนิดใด ?

ตอบ แสดงยกอุปมาเปรียบเทียบระหว่างกิเลสทั้ง ๓ มีอนุสัยกิเลสเป็นต้นนั้น มีดังนี้ คือ อนุสัยกิเลส ปริยฐานกิเลส วิติกมมกิเลส ทั้ง ๓ อย่างนี้ เปรียบเหมือนไม้ขีดไฟ อนุสัยกิเลส เปรียบเหมือนไฟที่อยู่ในหัวไม้ขีด อารมณ์ต่าง ๆ ที่มากระทบทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เปรียบเหมือนเอาก้านไม้ขีดไฟขีดที่ข้างกล่อง เมื่อไฟปรากฏขึ้น ไฟนี้

เปรียบเหมือนกับปริยฐานกิเลส และเมื่อเอาไฟที่ปรากฏขึ้นนี้ไปจุดเข้ากับวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดแล้ว ไฟที่ลุกติดวัตถุนั้น ๆ เปรียบเหมือนวิติกมกิเลส ดังนี้

และกุศลที่สามารถประหารกิเลสทั้ง ๓ เหล่านี้ได้โดยเฉพาะ ๆ นั้นคือ

๑. ศีลกุศล สามารถประหารวิติกมกิเลสได้

๒. สมาธิกุศล สามารถประหารปริยฐานกิเลสได้

๓. ปัญญาในมรรค สามารถประหารอนุสัยกิเลสได้

๙. ก. ให้จำแนกอินทรีย์ ๒๒ โดยจิต เจตสิก รูป

ข. จงแสดงความหมายพร้อมทั้งองค์ธรรมของ อนัญญาตัญญูสามิตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์

ตอบ ก. จำแนกอินทรีย์ ๒๒ โดยจิต เจตสิก รูป นั้นมีดังนี้คือ

ในอินทรีย์ ๒๒ นั้น จักขุนทรีย์ โสณินทรีย์ ชิวหินทรีย์ กายินทรีย์ อิตถินทรีย์ บุริสินทรีย์ รวม ๗ อินทรีย์นี้เป็นรูป

ชีวิตินทรีย์ เป็นรูป และเจตสิก

มณินทรีย์ เป็นจิต

สุขินทรีย์ ทุกขินทรีย์ โสมนัสสินทรีย์ โทมนัสสินทรีย์ อุเบกขินทรีย์ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สตินทรีย์
สมาธิินทรีย์ ปัญญินทรีย์ อนัญญาตัญญูสามิตินทรีย์ อัญญินทรีย์ อัญญาตาวินทรีย์ รวม ๑๓ อินทรีย์นี้เป็นเจตสิก

ข. แสดงความหมายพร้อมทั้งองค์ธรรมของอินทรีย์ดังต่อไปนี้

อนัญญาตัญญูสามิตินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนไม่เคยรู้ องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในโสดาปัตติมรรคจิต ๑

อัญญินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ที่ตนเคยรู้ องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในมรรคจิตเบื้องบน ๓ และผลจิตเบื้องต่ำ ๓

อัญญาตาวินทรีย์ ธรรมชาติที่เป็นผู้ปกครองในการรู้แจ้งอริยสัจ ๔ สิ้นสุดแล้ว องค์ธรรมได้แก่ ปัญญาเจตสิก ที่ในอรหัตตผลจิต ๑

๑๐. จงจำแนก อริยสัจ ๔ โดยเหตุ ผล และโลกียะ โลกุตตระ เป็นต้น

ตอบ จำแนกอริยสัจ ๔ โดยเหตุ ผล และโลกียะ โลกุตตระ เป็นต้นนั้น มีดังนี้

ทุกข์สัจ เป็นผล สมุทัยสัจ เป็นเหตุ

นิโรธสัจ เป็นผล มรรคสัจ เป็นเหตุ

ทุกข์สัจ }
สมุทัยสัจ } ทั้ง ๒ นี้ เป็นโลกียธรรม โลกียสัจ

นิโรธสัจ }
มรรคสัจ } ทั้ง ๒ นี้ เป็นโลกุตตรธรรม โลกุตตรสัจ

ทุกข์สัจ เป็นสัจจะที่มีความเป็นไปอยู่ในวัฏฏสงสาร ชื่อว่า ปวัตติสัจ

สมุทัยสัจ เป็นสัจจะที่เป็นเหตุให้ทุกข์สัจจะเกิดขึ้น เป็นไปอยู่ในวัฏฏสงสาร

ชื่อว่า ปวัตติเหตุสัจ

นิรโทษ์จ้ เป็นสัจจะที่ถอยออกจากวัฏฏทุกข์ ชื่อว่า นิวัตติสัจจะ

มรรคสัจจ เป็นสัจจะที่เป็นเหตุให้ถึงความถอยออกจาก วัฏฏทุกข์ ชื่อ นิวัตติเหตุสัจจะ

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย